

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

(Referanse må oppgis)

Vår referanse: 08/02544-2
Arkivkode: A70
Saksbehandler: Christine Norum
Deres referanse: 200806239
Dato: 6.1.2009

Høring - Innstillingen til utvalget for fag- og yrkesopplæringen - Karlsenutvalget

KS Hovedstyre behandlet i sitt møte 5. desember 2008 høringsuttalelse til NOU 2008:18, Fagopplæring for framtida. Hovedstyret vedtok følgende:

”KS mener at de av tiltakene foreslått i NOU 2008:18 som skal iverksettes, må kostnadsberegnes og fullfinansieres av staten.

KS mener at følgende fire tiltaksområder må prioriteres:

- Innsats mot frafall i videregående opplæring må starte allerede i grunnskolen for å sikre at elevene får med seg nødvendige forutsetninger for å fullføre utdanningen.
- Praksisbrevordningen tilpasset lokale muligheter må kunne tilbys alle som ønsker et fleksibelt utdanningsalternativ på lavere ambisjonsnivå enn fagbrev.
- Kompetanseheving som sikrer elevene læringsutbytte og god vurdering bør tilbys alle lærere, instruktører, ledere, prøvenemndsmedlemmer og andre med opplæringsansvar.
- Utdanningstilbud og inntaksordninger må tilpasses fremtidige kompetansebehov og arbeidskraftutfordringer

Hovedstyret ber administrasjonen utarbeide et mer utfyllende høringssvar i tråd med vedtaket.”

KS administrasjon har gått gjennom forslagene i innstillingen i detalj og har følgende synspunkter på departementets forespørsel:

1. Tidlig innsats

Frafall og svakt læringsutbytte i videregående opplæring, spesielt i yrkesfaglige studieprogram, er det største problemet det norske utdanningssystemet må gripe fatt i i årene som kommer. Problemene henger åpenbart sammen, og det vil ikke finnes ett tiltak som kan løse problemene. Tiltak knyttet til tidlig innsats for elever som på en eller annen måte neppe vil kunne klare å gjennomføre videregående opplæring tilfredsstillende, må støttes. Tiltak må settes inn allerede på barnehage- og barnetrinnsnivå, altså på nivåene der kommunene har opplæringsansvaret. Sentrale basiskunnskaper må sikres. Positive holdninger til utdanning generelt må styrkes både hos elevene og deres foresatte. Det må være kontinuerlig kontakt

mellom partene i arbeidslivet og utdanningsmyndighetene for å finne frem til de beste tiltakene både sentralt og lokalt. Kommunene trenger handlingsrom og rammebetingelser som fremmer læringen til det enkelte barn.

2. Utbygging av en lokal søkbar praksisbrevordning (grunnkompetanse)

Forsøk med praksisbrevordning bør bygges ut og gjøres søkbar for ungdom. Dette er en ordning for planlagt kompetanse på lavere nivå enn et fagbrev. Praksisbrevet kan bygges ut til fullt fagbrev på et senere tidspunkt. Alle faglige råd bør utfordres på å beskrive slike planlagte tillegg for flere programområder enn de som i dag er beskrevet gjennom forsøk. Ordningen må være fleksibel, tilpasset lokale forhold og åpen slik at foresatte føler seg trygge på at dette kan være gode alternativer for elever som har behov for utdanningsopplegg hvor ambisjonsnivået er mer tilpasset realistiske målsettinger. KS vektlegger betydningen av lokale tilpasninger av slike tilbud. Det forutsettes at oppleggene legger til rette for at opplæringen foregår praksisnært og i praksisfeltet.

3. Kompetansehevingstiltak

Permanente kompetansehevingstiltak og i tillegg ekstraordinære tiltak både for lærere, instruktører og ledere i utdanningssystemet. KS har deltatt og deltar i utvikling av programmer for kompetanseheving. I fag- og yrkesopplæringen er det behov for kompetanseheving for lærerne, men det vites mindre om kompetansehevingsbehov blant instruktørene i lærebedriftene og prøvenemndsmedlemmene. Kompetanseheving for instruktører og prøvenemndsmedlemmer for å sikre læringsutbytte og god vurdering må vektlegges og prioriteres. Utvalget peker på hospitering som gode tiltak for kompetanseoverføring. KS støtter tanken og mener dette er tiltak som bør prioriteres.

4. Utdanningsplanlegging

OECD påpeker behovet for at Norge setter i verk tiltak for at utdanningstilbud må samsvare bedre med morgendagens kompetansebehov i arbeidslivet. KS vil anbefale at det gjøres en større felles innsats for at y-nemndene og fylkestingene skal settes i stand til å planlegge utdanningstilbud relatert til tilgang på læreplasser og andre prioriterte områder, for eksempel helse- og sosialfagene. Søkernes rettigheter er knyttet til å komme inn på et av sine tre ønsker. Det har over tid utviklet seg målsettinger om at søkerne bør komme inn på sitt primære ønske. Søkere og deres foresatte må informeres om betydningen av utdanning for jobb. Det er samfunnsøkonomisk uholdbart å produsere betydelig overkapasitet på enkelte områder mens områder med store arbeidskraftutfordringer ikke får tilgang på kompetente medarbeidere. For det enkelt individ må det være positivt å faktisk kunne få jobb i et fremtidig arbeidsmarked.

For øvrig har KS følgende synspunkter på Kunnskapsdepartementets konkrete høringsspørsmål slik:

1) Bedre gjennomføringen i videregående opplæring jf, utredningens avsnitt 6.3

- Forsøk med bruk av økonomiske insentiver i fylkeskommunen for å øke gjennomføringen
KS vil advare mot dette forslaget. Fylkeskommunene har samme interesser som statlige myndigheter av å øke gjennomføringsgraden i videregående opplæring. Det er trolig ikke gulrøtter som mangler, men heller kunnskap om hvilke tiltak som virker. KS ser ikke for seg at denne typen virkemidler skal bidra til økt gjennomføring og kan heller ikke se for seg hvordan dette skal kunne gjennomføres i praksis på en måte som

”de konkurrerende fylkeskommunene” føler stimulerende. Ordningen må i så fall finansieres og KS kan ikke se at dette er et område som det bør prioriteres penger til.

• Yrkesretting, særlig forslagene om at læreplanene i fellesfagene gjennomgås slik at læreplanmålene egner seg for

-Yrkesretting. KS er positiv til yrkesretting som metode. Det er lærerens og skolens ansvar å velge best mulig tilpasset opplæring for den enkelte elev, jmf. opplæringsloven. Metodepålegg er et hinder for den enkelte skoles planlegging og gjennomføring av opplæringen i ulike grupper. KS mener at det fortsatt skal være metodefrihet.

-utarbeidelse av forpliktende veiledninger for yrkesretting KS stiller seg undrende til hva utvalget mener med *forpliktende veiledninger*. Enten er det et pålegg som skal følges, eller er det en veiledning man kan velge å bruke. KS er selvsagt positiv til at det utarbeides materiell for å lette pedagogenes og instruktørens arbeid.

• Fylkeskommunens plikt til å tilby plasser til alle søkere til helse- og sosialfag. KS er mot overprøving av fylkeskommunenes skjønn i behandlingen av søkerne, men er positiv til å oppfordre fylkeskommunene til å tilpasse kapasiteten til arbeidslivets behov. KS stiller seg bak ekstraordinære satsinger for å øke søkning og kapasitet til disse fagene, for eksempel prosjekter som *Aksjon helsefagarbeider*. Utvidelse av kapasitet i skolen må samsvare med tilgang på læreplasser.

• Justering av lærlingetilskuddet Det er lite kunnskap om eventuelle effekter av å øke tilskuddet. KS ønsker en nærmere utredning om dette er et treffsikkert virkemiddel. KS forutsetter at dersom tilskuddet økes, må det fullfinansieres fra statens side.

• Ekstra tilskudd til lærebedrifter som tegner lærekontrakt med elever med spesielle oppfølgingsbehov KS støtter tiltaket.

• Alle elever som ikke får læreplass får rett til to års yrkesfaglig opplæring KS støtter tiltaket under forutsetning av forutgående kostnadsberegning og fullfinansiering ut over det som allerede i dag er fylkeskommunens ansvar. Dette betyr i praksis utvidelse av retten med ett år for de elever som ikke får læreplass.

• Dagens rådgivningsressurs dobles KS støtter tiltak for bedre rådgivning og karriereveiledning for søkere til videregående opplæring. Hvorvidt kommunene og fylkeskommunene ønsker å prioritere rådgivningstjenesten i skolene eller for eksempel karriererådgivning knyttet til samarbeid med for eksempel NAV, må bli opptil den lokale prioritering i den enkelt kommune eller fylkeskommune. Nødvendige ressurser må stilles til rådighet fra statens side. KS støtter ikke tiltak som får direkte virkning på områder som er tema for tarifforhandlinger.

Opprettelsen av nasjonalt senter for karriereveiledning KS er skeptisk til å prioritere dette. Det er behov for økt kompetanse for karriererettleiing. KS mener at fylkeskommunene i samarbeid med partene og NAV har større mulighet til å finne gode løsninger på dette tilpasset lokale behov. Utfordringene løses neppe fra et statlig kontor.

2) Utbygging av fagskoleutdanning som en karrierevei for fagarbeidere jf. utredningens avsnitt 6.4

• Satsingen på fagskoleutdanningen og organiseringen av denne KS støtter tiltak for å styrke og rendyrke fagskoleutdanningen. En forutsetning er at dette blir tilbud knyttet til det offentlige utdanningssystemet. KS påpeker en viss skepsis til utbygging av parallelle systemer spesielt fordi utvalget foreslår at fagbrev skal føre til generell

studiekompetanse. I så fall bør et fremtidig fagskolesystem vurderes i sammenheng med utbygginger i forhold til høyskole- og universitetssystemet.

- Økt offentlig finansiering av fagskoleutdanningen. KS mener at fagskoletilbudene bør finansieres som en del av det offentlige utdanningstilbudet.

3) Tiltak for å bedre overganger fra fag- og yrkesopplæringen til fagskoleutdanning og høyere utdanning jf. utredningens avsnitt 6.4

- Utbygging av Y- veien til flere fagområder Y-veien beskriver direkte overgangsmuligheter mellom enkelte yrkeskompetanser og relevante høyskole- og universitetsutdanninger. Et eksempel kan være fra helsefagarbeider til sykepleierutdanning. Dette tror KS er en realistisk, effektiv og interessant utvikling for utdanningssystemet.
- Sette ned aldersgrensen for realkompetansevurdering. KS støtter tiltaket.
- Alle som har fullført videregående er generelt studieforberedte uavhengig av utdanningsprogram. KS synes forslaget er interessant og presiserer at forutsetningen bør være fullført og bestått videregående opplæring. KS forutsetter at dette ikke må føre til nivåsenkning på høyskole- og universitetsnivå og at det vil bli krevd spesiell studiekompetanse for flere studietilbud for å hindre slik nivåsenkning.
- Rett til å ta kurs i fellesfag etter oppnådd fagbrev. Dette bør være en følge av forslaget om generell studiekompetanse etter fullført og bestått videregående opplæring. Elevene må gis en reell sjanse til å gjøre seg godt studieforberedt. Tiltaket må kostnadsberegnes og fullfinansieres fra statens side.

4) Tiltak for å få flere voksne med yrkeskompetanse jf. utredningens avsnitt 6.5

- Motivasjonsordninger KS støtter motivasjonstiltak og vil understreke behovet for å styrke disse lokalt.
- Ordninger for finansiering av livsopphold for voksne KS vil peke på at dette er kostnadskrevende.
- Nasjonale prinsipper for realkompetansevurdering av voksne som ønsker å ta videregående opplæring. KS stiller seg spørrende til hvordan dette er tenkt gjennomført i praksis.

5) Tiltak for å bedre kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen jf. utredningens avsnitt 6.6

- Utvalgets prioritering av innsatsområder og videreutvikling av et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem KS støtter nasjonalt kvalitetsvurderingssystem også for fag- og yrkesopplæringen.
- Økt bruk av tilsyn som grunnlag for kvalitetssikring av fag- og yrkesopplæringen KS avviser på ingen måte statens behov for tilsyn med utdanningssektoren. Samtidig vil KS uttrykke dyp skepsis til at utvidet tilsyn vil medføre kvalitetsforbedring. Det bør diskuteres grundig hvor grensen mellom regulering og profesjonalitet går. Profesjonene må ikke fratras mulighetene til å kunne utvise et profesjonelt skjønn.
- Styrking av kompetansen og fag- og yrkesopplæringen hos fylkesmannen KS kan ikke se behov for å prioritere dette i en tid der ressursene bør prioriteres mot tiltak direkte knyttet til elevene og lærlingenes læring. Fylkesmannen må til enhver tid ha tilsynskompetanse.

6) Tiltak for rekruttering av yrkesfaglærere jf. utredningens avsnitt 6.7

- Opprettelse av bachelor- og masterstudier for yrkesfaglærere i alle utdanningsprogram. KS støtter tiltaket.
- Tydeligere ansvar for fylkeskommunen for å tilby etterutdanning og lærernes

plikt for å delta. KS mener dette er godt ivaretatt gjennom Opplæringslovens § 10-8.

- Kravene til veilederkompetanse hos instruktørene styrkes Når det stilles kompetansekrav til lærere i skolen, er det en selvfølge at det også bør stilles kompetansekrav til instruktører. KS støtter kompetansehevingstiltak for instruktører.
- Stipendordninger og lønnskompensasjonsordninger. Utdanningsfinansiering er statens ansvar. Andre mer spesielle kompetansehevingstiltak avtales gjennom tarifforhandlinger.
- Hospiteringer for personale i skole og arbeidsliv. KS støtter tiltak for å fremme hospiteringsordninger mellom skole og næringslivet.

7) Mer forskning og dokumentasjon på fag- og yrkesopplæringen jf. utredningens avsnitt 6.8

- Etablering av ett eller flere forskningssentre for forskning på fag- og yrkesopplæring og organiseringen av dette KS mener det kan være et eget programområde for Forskningsrådet, men er ikke for å etablere nye egne sentre for dedikert forskning.

8) Mer internasjonalisering jf. utredningens avsnitt 6.9

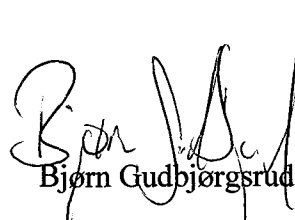
- Styrke den norske deltakelsen i internasjonale undersøkelser og internasjonalt samarbeid. KS støtter tiltakene.
- Etablering av tilskuddsordninger for hospiteringer i utlandet for elever og lærlinger, lærere og instruktører KS vil i første omgang henvise til eksisterende EU-programmer som for eksempel Leonardo. I den grad det er behov for tiltak mot andre land enn de som dekkes av disse, kan det vurderes, men ikke prioriteres mot eksisterende programmer eller andre internasjonaliseringstiltak.

Videre har ønsker KS å gi til kjenne synspunkter på alle de 80 tiltakene som finnes i innstillingens sammendrag. Disse finne i vedlegget til dette brevet.

Med vennlig hilsen

Olav Ulleren

Bjørn Gudbjørgsrud

Vedlegg:

KS kommentarer til tiltakene beskrevet i sammendraget til NOU 2008: *Fagopplæring for framtida:*

Tiltak

I kapittel 6 vurderer utvalget dagens opplæring i forhold til utviklingstrekkene og foreslår en rekke tiltak som tar sikte på å gi en bedre opplæring tilpasset framtidens arbeidsliv. Utvalget viser i avsnitt 6.1 til retten til videregående opplæring, det lokale ansvaret for videregående opplæring, arbeidslivets rolle i utdanningen og strukturen og økonomien i videregående opplæring som viktige elementer som gjør at norsk fag- og yrkesopplæring er godt rustet til å møte utviklingstrekkene i samfunnet.

I avsnitt 6.2 viser utvalget til tiltak som skal bidra til **raskere omstilling i samfunnet og har følgende forslag:**

1. Utvalget foreslår at de faglige rådene bør som en fast rutine vurdere behovet for endringer i fagene innenfor sitt område. Som en del av dette arbeidet bør det vurderes om det er mulig å initiere forskning og utvikle statistiske verktøy for å kartlegge og analysere endringsbehovet. KS støtter forslaget.
2. Utvalget foreslår at Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet må legge til rette for at det kan skje nødvendige endringer i læreplaner for fag, i yrkesutdanninger eller i tilbudsstrukturen uten at det nødvendigvis gjennomføres som en del av en total reform i hele videregående opplæring. KS støtter forslaget under forutsetning av endringen kostnadsberegnes.
3. Utvalget foreslår at fylkeskommunene pålegges å kartlegge utstyrssituasjonen på de videregående skolene. Kartleggingen bør vurderes fulgt opp med økte økonomiske ressurser til fylkeskommunene for å sikre at utstyr og undervisningsmaterieell er oppdatert. KS støtter forslaget, men vil påpeke at kartlegging av et større omfang ikke bør prioriteres før staten har satt av midler til oppfølging.
4. Utvalget foreslår at fylkeskommunene og lærebedriftene må følge med i utviklingen i fagene slik at opplæringen hele tiden er tilpasset produksjonsmetodene i arbeidslivet. KS støtter forslaget og påpeker at dette forutsetter et system for bla hospitering i bedriftene for yrkesfaglærerne og at slike ordninger må finansieres.
5. Utvalget foreslår at Samarbeidsrådet for yrkesopplæringen og de faglige rådene må tilstrebe bedre kommunikasjon med miljøer som har interesser i fag- og yrkesopplæringen, men som ikke er representert i de faglige rådene. KS støtter forslaget.

I avsnitt 6.3 drøfter utvalget at mange avbryter videregående opplæring, og foreslår tiltak for at flere skal gjennomføre opplæringen:

Gjennomføring

6. Utvalget foreslår at det utarbeides et nasjonalt gjennomføringskart som til enhver tid viser frafallet i de ulike fylkene. Fylkeskommunene bør ha en tilsvarende oversikt over skolene og lærebedriftene i sitt fylke. Derfor bør det utarbeides et felles rapporteringssystem som viser gjennomføringsgraden på den enkelte skole på hvert årstrinn og gjennomføringen i den enkelte lærebedrift. Fylkeskommunene pålegges å bruke rapporteringssystemet. KS støtter forslaget., men mener at en slik rapporteringsordning bør utarbeides av staten ved videreutvikling av allerede eksisterende rapporteringssystemer for elever.
7. Utvalget foreslår at det settes i gang forsøk med bruk av økonomiske og andre insentiver som bidrar til at flere elever og lærlinger gjennomfører videregående opplæring. Forsøkene skal evalueres. KS er skeptisk til forslaget. Fylkeskommunene har samme interesser som statlige myndigheter av å øke gjennomføringsgraden i videregående opplæring. Det er trolig ikke gulrøtter som mangler, men heller kunnskap om hvilke tiltak som virker. Tett oppfølging kan være kostnadskrevende.
8. Utvalget foreslår at fylkeskommunene pålegges å kartlegge utstyrssituasjonen i skolen. Kartleggingen bør vurderes fulgt opp med overføringer til fylkeskommunene slik at utstyr og undervisningsmaterieell er tilstrekkelig oppdatert. KS støtter forslaget, men vil påpeke at kartlegging av et større omfang ikke bør prioriteres før staten har satt av midler til oppfølging.
9. Utvalget foreslår at fylkeskommunene og yrkesopplæringsnemndene etablerer forpliktende møtearenaer mellom skolene og bedriftene, både for felles kompetanseheving av lærere og instruktører og for å utforme et helhetlig opplæringsløp for den enkelte elev/lærling. KS støtter forslaget.

Yrkesretting

10. Utvalget foreslår at alle skoler bør ha tilbud om ungdomsbedrift. KS ser at det finnes svært gode erfaringer med ungdomsbedrifter, men vil er lite begeistret for å pålegge skolene metodevalg.
11. Utvalget foreslår at læreplanene i fellesfagene gjennomgås med sikte på at læreplanmålene i størst mulig grad skal egne seg for yrkesretting. KS støtter forslaget under forutsetning av at dette ikke medfører krav til spesielle gruppesammensetninger.
12. Utvalget foreslår at det stilles krav i forskriften til opplæringsloven eller i læreplanene for fag om at opplæringen skal yrkesrettes i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene og at det skal fastsettes hva yrkesretting innebærer. Formelle forhold som for eksempel eksamensordninger må støtte opp under muligheten til lokal og yrkesrettet innretning på opplæringen. KS er positiv til yrkesretting, men kan ikke se at det er riktig å lovfeste eller forskriftfeste undervisningsmetoder. Utvalget har i tillegg foreslått andre mykere tiltak, som trolig vil ha større effekt, for å oppnå større grad av yrkesretting (se nedenfor).
13. Utvalget foreslår at det utarbeides forpliktende veiledninger for yrkesretting. KS støtter forslaget om utarbeidelse av veiledninger, men disse kan på ingen måte gjøres forpliktende for verken skoleeier eller den profesjonelle pedagog..

14. Utvalget foreslår at det utvikles fagdidaktiske kurs i yrkesretting for lærere som underviser i fellesfag og programfag i yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Disse lærerne bør ha både rett og plikt til å delta i slik etterutdanning. KS støtter utvikling av kurs, men ikke rett og plikt til å delta. Det er arbeidsgivers ansvar å vurdere og følge opp etter- og videreutdanningsbehov.
15. Utvalget foreslår at fylkeskommunen må ha plikt til å legge til rette for yrkesretting av fellesfagene. Elevgrupper/klasser i fellesfagene skal organiseres slik at yrkesretting muliggjøres og fremmes. KS støtter ikke plikt i denne sammenheng og påpeker at det er fylkeskommunens ansvar å organisere undervisningen. Dette gjøres slik det best passer ut fra lokale forhold.
16. Utvalget foreslår at fylkeskommunens system for yrkesretting må være gjenstand for nasjonalt tilsyn. KS er mot plikt til yrkesretting og derfor også mot statlig tilsyn i forhold til dette.

Fleksible løp i fagopplæringen

17. Utvalget foreslår at forsøksordningen med praksisbrev videreføres, og at den, etter råd fra de faglige rådene, utvides til flere fag og fylkeskommuner. Etter at ordningen er evaluert, bør det tas stilling til om ordningen skal formaliseres. KS mener forsøk med praksisbrevordning bør utvides umiddelbart og foreslår at de faglige rådene pålegges å foreslå flere områder for praksisbrev. Ordningen bør formidles til elever i ungdomsskolen og deres foresatte i god tid før søknadsfrist til videregående opplæring. Tilbudene bør være søkbare for elevene. Tilbudene må kunne tilpasses lokale muligheter for praksisnær opplæring i bedrift.

Oppfølging av elevene

18. Utvalget foreslår at det presiseres i opplæringsloven eller forskriftene til denne at fylkeskommunene er forpliktet til å skaffe seg kunnskap om den enkelte elevens kunnskaper og ferdigheter ved skolestart. KS støtter tiltak for tettere kommunikasjon mellom utdanningsnivåene. Igjen er KS skeptisk til lov- eller forskriftsfesting av plikter. Det viktigste her er å sørge for at det ikke finnes hindringer for at utdanningsnivåene kan utveksle relevant elevinformasjon. Den enkelte elev må kunne være involvert i prosessen slik at ikke informasjon blir gitt "bak ryggen" på individet.
19. Utvalget foreslår at det innføres en plikt for kommunen til å informere fylkeskommunen om elever som på en eller annen måte har behov for ekstra opplæringstiltak. Plikten trer i kraft med mindre eleven eller elevens foresatte motsetter seg at slik informasjon blir gitt. Informasjonsplikten gjelder både elever som er omfattet opplæringsloven § 5-1, og elever som ikke er omfattet av opplæringsloven § 5-1, men som har behov for ekstra opplæringstiltak. Opplæringsloven slår fast at det er eleven som selv bestemmer over sin egen søkning til videregående opplæring. Elevene må også selv kunne bestemme over hvilke opplysninger som evt. skal tilføres videregående opplærings nivå. Jmf Opplæringslovens § 3-1. KS ser behovet for god informasjonsflyt mellom grunnskolen og videregående opplæring, men i så fall må loven endres.

20. Utvalget foreslår at det opprettes mentorordninger for elever og lærlinger som er i faresonen for å avbryte opplæringen. KS ser positivt på tilbud om mentorer, for de som måtte ønske det. Ordningen må finansieres.
21. Utvalget foreslår å utvikle en ny ungdomsgaranti for ungdom mellom 20 og 24 år. KS er positiv til ungdomsgaranti under forutsetning av et godt tilrettelagt virkemiddelapparat.

Tilgang på læreplasser

22. Utvalget foreslår at staten tar initiativ overfor alle aktuelle parter for å vurdere å inngå en ny samfunnskontrakt om forpliktelser til å opprette læreplasser. KS vil støtte et slikt arbeid.
23. Utvalget foreslår at de sentrale myndighetene utarbeider en strategi for læreplasser i statlige og kommunale virksomheter. Strategien må omhandle forpliktelser, støttetiltak, veiledning, erfaringsspredning, måltall og oppfølging av måloppnåelse. Tilsvarende strategi utarbeides for læreplasser i regionale helseforetak. KS samarbeider gjerne med staten om strategi for læreplasser i offentlig sektor, men må presisere at strategi for kommunale virksomheter lager kommunesektoren selv, ikke staten.
24. Utvalget foreslår å pålegge fylkeskommunene å tilby plasser til alle elever som søker seg til helse- og sosialfag, og at staten pålegger sine egne helseforetak å opprette læreplasser for helsefagarbeidere. Pålegg er trolig ikke veien å gå da fylkeskommunene må beholde sitt handlingsrom i forhold til dimensjonering av tilbud. På den andre siden er rekrutteringsproblemet innen helse- og omsorgssektoren betydelige. Det betyr at stimuleringsiltak kan virke positivt.
25. Utvalget foreslår at ett av konkurransekriteriene ved offentlige innkjøp skal være at tilbyderne deltar i opplæring innenfor fag- og yrkesopplæringen. KS støtter tiltaket.
26. Utvalget foreslår at lærlingtilskuddet justeres slik at det følger kostnaden for elever på yrkesfaglige utdanningsprogrammer i videregående skole. Det foreslås at økonomien i fagopplæringen gjennomgås for å vurdere en mer fleksibel tilskuddsordning, der blant annet ulike fag og ulike kategorier lærlinger vurderes. KS støtter gjennomgang av økonomien i fagopplæringen. OECD stiller kritiske spørsmål i tilknytning til finansieringen og tilskuddene til bedriftsdelen av opplæringen. Gjennomgangen bør foretas før evt. automatisk endring av tilskuddssatsene.
27. Utvalget foreslår at det gis ekstra tilskudd og tilbud om annen støtte som oppfølging fra fylkeskommunen til lærebedrifter som tegner lærekontrakt med elever med spesielle oppfølgingsbehov. KS støtter forslaget under forutsetning av at de økonomiske rammebetingelsene til fylkeskommunene justeres tilsvarende.
28. Utvalget foreslår at det gis større adgang til å tegne lærekontrakt i fag utenom eget utdanningsprogram (kryssløp), med et større ansvar for fylkeskommunen til å tilby opplæring i områder slike lærlinger mangler fra Vg2. De faglige rådernes rolle ved

fastsetting av kryssløp må opprettholdes. I denne sammenhengen må reglene for godskriving i læretiden for gjennomført opplæring i andre utdanningsprogrammer gjennomgås. Det må også gis anledning til å avkorte læretiden med bakgrunn i realkompetansevurdering. KS er betinget begeistret for utvidelse av antallet kryssløp og stiller spørsmålstegn ved om det virkelig kan være slik at opplæringen på lavere nivå innen programfagene har så liten betydning at det relativt lett kan svitsjes til andre programområder. De faglige rådene må vurdere initiativet og KS støtter gjerne gjennomgang av problematikken i sin helhet.

29. Utvalget foreslår at alle elever som ikke får læreplass etter Vg2, får rett til to års yrkesfaglig opplæring. KS støtter tiltaket under forutsetning av fullfinansiering. KS må i tillegg peke på at dette kan bli kostnadskrevende også sett i forhold til utstys- og bygningsessige forhold.

Rådgiving og karriereveiledning

30. Utvalget foreslår at Kunnskapsdepartementet fastsetter nasjonale kompetansekrav for å arbeide som utdannings- og yrkesrådgivere i grunnskolen og videregående opplæring og ved karrieresentre. KS er skeptisk til spesielle kompetansekrav til rådgivere i skolen. Det stilles krav til hvilke oppgaver funksjonen skal fylle og det er arbeidsgivers ansvar å sørge for kompetent arbeidskraft og evt. etter- og videreutdanning av denne. KS legger merke til at utvalget ikke ønsker tilsvarende kompetansekrav for eksempel instruktører i bedrift.
31. Utvalget foreslår at det utarbeides klare forskrifter om mål og oppgaver for utdannings- og yrkesrådgiverarbeidet. Rådgivertjenesten må være en del av skolens oppgave, og rådgiveren må ha en rolle som bidrar til at kollegiet og avdelingslederen settes i stand til å gi råd og bidra i karriereveiledningen. KS støtter arbeid for en god og effektiv rådgivningstjeneste for elever. Hvordan kommunen og fylkeskommunen organiserer arbeidet må løses lokalt. Det er i denne sammenheng viktig å peke på samarbeidet mellom kommuner, fylkeskommuner og NAV. Det er med hell opprettet karrieresentre med betydelig forskjellig organisering i flere fylker. Det er viktig å ivareta det lokale handlingsrom.
32. Utvalget foreslår at etter- og videreutdanningstilbud for rådgivere styrkes. KS støtter tiltak for å utarbeide best mulig utdanningstilbud for rådgivning både i skolen og i for eksempel karrieresentre eller i tilknytning til NAV.
33. Utvalget foreslår at dagens rådgivningsressurs dobles. Ressurstilgangen til rådgivning og karriereveiledning må arbeidsgiver og ansvarshavende til enhver tid vurdere og se til at er tilstrekkelig. KS er mot at staten detaljregulerer kommunesektorens ansvarsområder.
34. Utvalget foreslår at lærlingene gis rett til å benytte skolens yrkes- og sosialpedagogiske rådgivertjeneste etter tegnet lærekontrakt. KS støtter tiltak som øker lærlingenes tilgang på karriereveiledning. KS viser også til at NAVs tilbud er åpne for lærlingene.

35. Utvalget foreslår å opprette et nasjonalt senter for karriereveiledning. KS er skeptisk til om dette tiltaket bør prioriteres. Rådgivning og karriereveiledning bør sees i en større sammenheng sammen med oppbyggingen av NAV.

I kapittel 6.4 drøfter utvalget muligheten for å bygge videre på fag- eller svennebrev og har følgende forslag:

Behov for mer spesialisert kunnskap

36. Utvalget foreslår at faglig spesialisering som ikke kan finne sin plass innenfor dagens videregående opplæring, som hovedregel skal gis som tilbud i fagskolen. KS støtter tiltaket, men er åpen for at høyskolene utvider sine tilbud dersom fagbrev i fremtiden fører til generell studieforberedthet.
37. Utvalget mener at staten bør etablere ett eget råd for fagskoleutdanning. Rådet bør fortløpende vurdere kompetansebehovet i arbeidslivet, og gi råd om hvilke utdanningstilbud i fagskole som bør få offentlig støtte. Rådet bør samarbeide med SRY, de faglige rådene og de nasjonale utvalgene for fagskoleutdanning. KS kan støtte forslaget om eget råd, men spør seg om ikke dette bør legges til SRY.
38. Utvalget foreslår at fagskoletilbud som er en spesialisering som bygger på et fag- eller svennebrev, som hovedregel skal gis offentlig finansiering. KS støtter tiltaket under forutsetning av fullfinansiering.
39. Utvalget foreslår å bedre kunnskapsgrunnlaget om fagskoleutdanningen ved at Kunnskapsdepartementet får ansvar for innhenting av aktuell statistikk. KS støtter tiltaket.

Utbygging av Y-veien til flere fag

40. Utvalget foreslår å bygge ut Y-veien til flere fagområder. KS støtter tiltaket.

Individuelle løsninger

41. Utvalget foreslår at aldersgrensen for realkompetansevurdering vurderes satt ned. KS støtter tiltaket.

Generell studieforberedthet

42. Utvalget foreslår at fullført videregående opplæring skal gjøre elevene generelt studieforberedte uavhengig av utdanningsprogram. Kravet om generell studiekompetanse faller dermed bort. KS støtter tiltaket, men er forberedt på at universitets- og høyskoler i større grad vil kreve spesiell studiekompetanse for en større andel av studiene. Det vil også være viktig å skape bred enighet om at universitets- og høgskolene ikke må senke det generelle nivået.
43. Utvalget foreslår at retten til videregående opplæring utvides slik at de som har fullført et yrkesfaglig utdanningsprogram, har rett til påbyggingskurs i fellesfagene. KS støtter tiltaket og vil presisere at dette er helt nødvendig dersom fagbrev skal føre til generell studiekompetanse. Fremtidige studenter må gis anledning til å tilegne seg nødvendig kompetanse for å være på det nivået som kreves for et akademisk studium.

I kapittel 6.5 drøfter utvalget grunnopplæring for voksne og foreslår følgende:

44. Utvalget foreslår at det utarbeides en nasjonal strategi for oppfølging av voksnes lovfestede rettigheter til grunnopplæring. KS støtter forslaget.
45. Utvalget foreslår at det blir laget en oversikt over vellykkede fleksible modeller knyttet til voksenopplæring, og at denne gjøres tilgjengelig for alle tilbydere av grunnopplæring for voksne. KS støtter forslaget.
46. Utvalget foreslår at det vurderes å etablere egne ordninger for finansiering av livsopphold for voksne som tar grunnopplæring. KS støtter forslaget.
47. Utvalget foreslår at BKA-programmet (*Program for basiskompetanse i arbeidslivet*) gjøres til en permanent ordning og utvides til 80 millioner kroner årlig. KS støtter forslaget om å gjøre dette til en permanent ordning. KS har ikke forutsetning for å mene noe om det økonomiske behovet.
48. Utvalget foreslår at ordningen som gir fagforeninger og arbeidstakerorganisasjoner i samarbeid med virksomhetene mulighet til å søke om støtte til opplæringstiltak i BKA-programmet, gjøres permanent og utvides til også å gjelde grupper av bedrifter eller bransjeorganisasjoner. KS støtter forslaget og understreker behovet for at programmet også må inkludere offentlig eide bedrifter og institusjoner.
49. Utvalget foreslår at arbeidet med en lovhjemmel som sikrer egne tillitsvalgte som jobber med motivering og tilrettelegging av opplæring for de ansatte, prioriteres. Dette er i tråd med forslaget i St.meld. nr. 16 (2006-2007). KS er imot lovfesting og mener partene i arbeidslivet evt. bør sette av ressurser til dette.
50. Utvalget foreslår at arbeidsinnvandrere får rett til 300 timers opplæring i norsk og samfunnskunnskap. KS er positiv til forslaget under forutsetning av at tiltaket fullfinansieres av staten.
51. Utvalget foreslår at ansvaret for godkjenning av utenlandsk fagutdanning legges på sentralt nivå. KS støtter forslaget.
52. Utvalget foreslår at aldersgrensen for å kunne få videregående opplæring som arbeidsmarkedstiltak reduseres til 19 år. Det forutsettes at ungdomsretten i henhold til § 3-1 i opplæringsloven er fullt ut benyttet. KS støtter forslaget og peker på at dette må sees på i sammenheng med aldersgrenser knyttet til ungdomsgarantien.
53. Utvalget foreslår at det utarbeides nasjonale prinsipper for realkompetansevurdering av voksne som ønsker å ta videregående opplæring. KS støtter forslaget.

I kapittel 6.6 drøfter utvalget tiltak som skal bidra til kvalitetsutvikling i fag- og yrkesopplæringen og foreslår følgende:

54. Utvalget ønsker at arbeidet med læringsutbytte og gjennomføring skal prioriteres i arbeidet med kvalitet i fag- og yrkesopplæringen. KS støtter forslaget.
55. Utvalget foreslår at sentrale myndigheter tar initiativ til utvikling av konkrete indikatorer og kvalitetsutviklingsverktøy på følgende områder:
  - a. Læringsutbytte og gjennomføring i fag- og yrkesopplæringen
  - b. Samarbeid mellom skole og bedrift

- c. Undervisning i fellesfagene på yrkesfaglige utdanningsprogrammer
- d. Lærer- og instruktørkompetanse
- e. Elev- og lærlingvurdering
- f. Læringsmiljø

KS støtter forslaget.

56. Utvalget foreslår at Læringsplakaten brukes som rammeverk for en nasjonal kvalitetsutvikling i fag- og yrkesopplæringen og at den kobles til læreplaner for fag i den konkrete utformingen av kvalitetsindikatorer. KS støtter forslaget.
57. Utvalget foreslår at sentrale myndigheter tar initiativ til å lage en kunnskapsoversikt som sammenfatter, vurderer og kategoriserer det utviklingsarbeidet som har vært gjort innenfor fag- og yrkesopplæringen i de siste årene med vekt på de store nasjonale utviklingsprosjektene. Arbeidet skal munne ut i veiledere og konkrete verktøy for skoleeier, skoler og lærebedrifter innenfor de seks satsingsområdene. Forskere og praktikere fra skoler og bedrifter bør delta i et slik arbeid. KS støtter forslaget.
58. Utvalget foreslår at det nasjonale tilsynet utvides til en mer helhetlig kvalitetssikring av fag- og yrkesopplæringen. Kvalitetssikringen skal inngå som del av et kvalitetsutviklingssystem i fylkeskommunene. KS støtter forslaget og mener dette må sees i sammenheng med systemer for kvalitetssikring som er beskrevet i Opplæringslovens § 12.10.
59. Utvalget foreslår at de nasjonale tilsynsrapportene brukes til å identifisere fylkeskommuner, skoler og lærebedrifter som må gjennomføre tiltak, og som trenger ekstra støtte. KS støtter synspunktet.
60. Utvalget foreslår at fag- og yrkesopplæringskompetansen styrkes hos Fylkesmannen. KS kan ikke se behov for denne prioriteringen.
61. Utvalget foreslår at det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet for fag- og yrkesopplæringen bygges ut på en måte som er relevant for fag- og yrkesopplæringen. Arbeidet bør skje i samarbeid mellom nasjonale myndigheter, skoleeiere og partene i arbeidslivet. KS støtter tiltaket.
62. Utvalget foreslår at det utvikles løpende statistikk som sier noe om gjennomføring etter hvert trinn i videregående opplæring. KS støtter tiltaket.

I kapittel 6.7 drøfter utvalget situasjonen for lærere og instruktører i fag- og yrkesopplæringen og har følgende forslag:

63. Utvalget foreslår at høyskolene må utvikle ulike tilbud for yrkesfaglærerutdanninger. I tillegg til heltidsstudium må det bli mulig å få utdanningen som deltidsstudium, som modulbasert opplæring, som nettstudium og som individuelle løsninger. KS støtter tiltaket og vil tilføye at utdanningsopplegg også må tilrettelegges for at de kan gjennomføres i praksisfeltet, dvs på arbeidsplassen.
64. Utvalget foreslår at det opprettes bachelorstudier for yrkesfaglærere i alle utdanningsprogrammer. KS støtter tiltaket.

65. Utvalget foreslår at det videreutvikles tilbud om mastergradsstudier for yrkesfaglærere. KS støtter tiltaket.
66. Utvalget foreslår at fylkeskommunenes ansvar for å tilby etterutdanning for yrkesfaglærere og instruktører tydeliggjøres, og at det innføres rett og plikt for lærerne, å delta i slik etterutdanning. KS er noe usikker på hva dette skal bety i praksis. Arbeidsgivers styringsrett står fast.
67. Utvalget foreslår at kravene til veilederkompetanse hos instruktørene styrkes, og at tilbudene om kompetanseheving på området utbygges. Instruktører må få kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste ved deltakelse på kurs. KS deler utvalgets syn på at instruktørens kompetanse bør heves og at utdanningstilbud bør sikres gjennom offentlige tilbydere. Aktuelle instruktører er oftest tilsatt i en bedrift og det er arbeidsgivers ansvar å øke kompetansen hos ansatte til nødvendig nivå. Stimuleringsprogrammer for kompetanseheving er trolig nødvendig og ønskelig.
68. Utvalget foreslår at det opprettes særskilte stipendordninger for yrkesfaglærerstudenter. Utvalget mener det er behov for mer forskningsbasert kunnskap om både yrkesfaglærerens og instruktørens rolle. KS er noe skeptisk til særordninger for yrkesfaglærerstudenter i forhold til andre lærerstudenter. Det er bredt behov for arbeidskraft innenfor alle kategorier lærere.
69. Utvalget mener at det må settes inn ekstraordinære tiltak for å sikre rekruttering til lærere i fag- og yrkesopplæringen. KS støtter tiltaket.
70. Utvalget foreslår at det utvikles gode systemer for hospitering og utveksling av personale mellom skole og arbeidsliv. KS støtter tiltaket.

I kapittel 6.8 drøfter utvalget behovet for forskning og dokumentasjon om fag- og yrkesopplæringen og har følgende forslag:

71. Utvalget foreslår at det etableres ett eller flere forskningssentre som får tildelt ekstraordinære midler til seniorforskere og stipendiatstillinger på feltet. Satsingen skal være tidsbegrenset. KS støtter ikke forslaget.
72. Utvalget foreslår at statistikkgrunnlaget for hele den videregående opplæringen bør videreutvikles. Basen skal også sikre pålitelig statistikk om opplæringen i lærebedrifter, om voksne og om studenter i fagskoleutdanningene. KS støtter forslaget.
73. Utvalget foreslår at forsker- og brukersiden i større grad involveres for å sikre bedre kvalitet og samordning av dataproduksjonen. Det bør også arbeides med å bedre tilgangen til livsløpsanalyser der en kan følge personer inn og ut av utdanningsløp og arbeidsliv. Dette krever bedre tilgang på individdata. KS støtter ikke opplegg for sentrale registre for samling av data for elever "fra vugge til grav". Individdata bør ikke inn i noen form for sentrale registre ut over det som allerede finnes i SSB.
74. Det initieres en årlig nasjonal forskningskonferanse innenfor fag- og yrkesopplæringen. Denne konferansen bør være statlig finansiert. KS støtter forslaget.

75. Utvalget foreslår at forskning om fag- og yrkesopplæring legges til det nye programmet for utdanningsforskning som er under planlegging i Norges forskningsråd. Kunnskapsdepartementet må imidlertid ha det overordnede ansvaret. KS støtter forslaget uten å se at Kunnskapsdepartementet bør ha noen særstilling i denne sammenheng.
76. Det etableres forskernettverk på feltet fag- og yrkesopplæring finansiert av Norges forskningsråd eller Utdanningsdirektoratet. KS støtter forslaget.
77. Utdanningsdirektoratet lager en årlig statusrapport om fag- og yrkesopplæring med bistand fra dokumentasjonssenteret og forskere på feltet. KS støtter forslaget.

I kapittel 6.9 drøfter utvalget internasjonalisering i fag- og yrkesopplæringen og har følgende forslag:

78. Utvalget foreslår at Norge fortsetter å delta i internasjonale undersøkelser og i arbeid med utvikling av internasjonale indikatorer, standarder og målemetoder. KS støtter forslaget.
79. Utvalget foreslår at myndighetene videreutvikler samarbeidet med partene i arbeidslivet og andre berørte organisasjoner med sikte på å få best mulig gjennomslag internasjonalt for norske synspunkter i spørsmål som gjelder fag- og yrkesopplæringen. KS støtter forslaget.
80. Utvalget foreslår at det etableres tilskuddsordninger for hospitering for elever, lærlinger, lærere og instruktører slik at flere får delta, og at hospiteringen kan skje også i land utenfor EU. Ordningene bør omfatte lærlinger som vil hospitere i en utenlandsk enhet i den lærebedriften de har kontrakt med. KS støtter forslaget.